501 అత్యున్నత న్యాయస్థానాల నివేదికలు [1961]

మహారాజా ప్రవీర్ చంద్ర భంజ్ డియోకాకతీయ

1960

వర్సెస్

నవంబర్, 18.

ది స్టేట్ ఆఫ్ మధ్య ప్రదేశ్

[జాఫర్ ఇమామ్, జె.ఎల్.కపూర్, కె.సి. దాస్ గుప్తా, రఘుబర్ దయాల్ మరియు ఎన్.రాజగోపాల అయ్యంగార్ న్యాయమూర్తులు]

"పాలకుడు" – రాష్ట్రపతిచే గుర్తింపు – రాజ్యాంగం వెలుపల ప్రయోజనాల కోసం మాజీ పాలకుడైనా – మౌఫిదార్ , భారత రాజ్యాంగం యొక్కఅర్థం, ఆర్టికల్ 366(22) – మధ్యప్రదేశ్ యాజమాన్య హక్కుల నిర్మూలన (ఎస్టేట్‌లు , మహల్‌లు, అన్యాక్రాంతమైన భూములు) చట్టం, 1950 (M.P.I ఆఫ్ 1951), సెక్షన్ 2(m).

అప్పీలుదారు బస్టర్ రాష్ట్రానికి పాలకుడు , అది తర్వాత మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్రంతో విలీనం చేయబడింది. అతను రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 366 (22) కింద పాలకుడిగా రాష్ట్రపతిచే గుర్తించబడ్డాడు. ప్రతివాది మధ్యప్రదేశ్ యాజమాన్య హక్కుల రద్దు (ఎస్టేట్‌లు , మహల్‌లు, అన్యాక్రాంతమైన భూములు) చట్టం, 1950 ప్రకారం అప్పీలుదారుకు చెందిన కొన్ని భూములను పునఃప్రారంభించారు. అప్పీలుదారు అతను ఇప్పటికీ పాలకుడేనని , మాజీ పాలకుడు కాదని వాదించారు , అందుకే చట్టంలో ఇవ్వబడిన "యాజమాన్యం" యొక్క నిర్వచనం లోపల రాలేదన్నారు.

అప్పీలుదారు చట్టం యొక్క ప్రయోజనాల కోసం మాజీ పాలకుడని మరియు 'యాజమాన్యం' నిర్వచనంలో పేరు చేర్చబడిన మరియు చట్టం పరిధిలో ఉన్న వ్యక్తుల తరగతికి చెందిన వ్యక్తి అని పేర్కొంది. నిజానికి అప్పీలుదారు మాజీ పాలకుడు. అతనికి హామీ ఇవ్వబడిన ప్రైవేట్ ప్రయోజనాల కోసం అతను పాలకుడు. అతనికి హామీ ఇవ్వబడిన ప్రైవేట్ ప్రయోజనాల కోసం అతను పాలకుడు . రాజ్యాంగానికి వెలుపలి ప్రయోజనాల కోసం అటువంటి వ్యక్తిని పాలకునిగాపరిగణించడానికి న్యాయస్థానం అవసరమయ్యేఆర్టికల్ 366(22)లోఏమీ లేదు . ఇంకా, అద్దె లేదా పన్ను చెల్లింపు నుండి మినహాయించబడిన భూములకు సంబంధించి అప్పీలుదారు కూడా మౌఫిదార్. "మౌఫిదార్" అనే పదం తప్పనిసరిగా రాష్ట్రం నుండి మంజూరు చేసే వ్యక్తికి లేదా రాష్ట్ర పాలకుడికి మాత్రమే పరిమితం కాదు ; అతను అద్దె లేదా పన్ను చెల్లింపు నుండి మినహాయించబడిన భూమిని కలిగి ఉండవచ్చు.

సివిల్ అప్పీలేట్ అధికార పరిధి: సివిల్ అప్పీల్ నం.198/1954.

మాజీ నాగ్‌పూర్ హైకోర్టు 1952 అక్టోబర్ 16 నాటి తీర్పు మరియు ఆర్డర్ నుండి మిస్సిల్లినియస్ పిటిషన్ నం.1231/1951.

అప్పీలుదారు కోసం ఎమ్.ఎన్. కె శాస్త్రి.

ప్రతివాది తరపున హెచ్.ఎల్. ఖస్కలం, బి.కె.బి నాయుడు మరియు ఐ.ఎన్. ష్రాఫ్.

1960. నవంబర్ 18. కోర్టు తీర్పును

ఇమామ్,జె. –ఇది ఆర్టికల్ కింద అప్పీలుదారుల పిటిషన్‌ను కొట్టివేస్తూ నాగ్‌పూర్ హైకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పు నుండి వచ్చిన అప్పీల్. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్. 226 మరియు ఆర్టికల్. 227. కింద హైకోర్టు ధృవీకరించబడింది . రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్.132(1) లో రాజ్యాంగం యొక్క వివరణకు సంబంధించి చట్టం యొక్క గణనీయమైన ప్రశ్న ఉంది.అందుకే ప్రస్తుత విజ్ఞప్తి.

అప్పీలుదారు బాస్టర్ రాష్ట్ర పాలకుడు. భారత స్వాతంత్ర్య చట్టం , 1947 ఆమోదించిన తర్వాత , అప్పీలుదారు ఆగష్టు 14, 1947న భారతదేశం యొక్క డొమినియన్‌లో ప్రవేశానికి సంబంధించిన ఇన్‌స్ట్రుమెంట్‌ను అమలు చేశాడు. ఆ తర్వాత , అతను "ది స్టాండ్ స్టిల్ అగ్రిమెంట్"గా ప్రసిద్ధి చెందిన డొమినియన్ ఆఫ్ ఇండియాతో ఒక ఒప్పందాన్ని కుదుర్చుకున్నాడు. డిసెంబర్ 15, 1947న, అతను భారత ప్రభుత్వంతో ఒక ఒప్పందాన్ని కుదుర్చుకున్నాడు , దీని ద్వారా అతను బాస్టర్ రాష్ట్రాన్ని సెంట్రల్ ప్రావిన్సులు మరియు బేరార్ (ప్రస్తుతం మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్రం)తో విలీనం చేయడానికి భారత ప్రభుత్వానికి అప్పగించాడు. భారత ప్రభుత్వం సరైనదని భావించింది. తత్ఫలితంగా భారతదేశంలోని ప్రభుత్వాలు జనవరి 1, 1948 నుండి బాస్టర్ రాష్ట్రంపై ప్రత్యేక మరియు సర్వసభ్య అధికారం , అధికార పరిధి మరియు అధికారాలను కలిగి ఉన్నాయి.

మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్ర శాసనసభ మధ్యప్రదేశ్ యాజమాన్య హక్కుల నిర్మూలన (ఎస్టేట్‌లు , మహల్‌లు, అన్యాక్రాంతమైన భూములు) చట్టం , 1950 (మధ్యప్రదేశ్ చట్టం 1 ఆఫ్ 1951)ను ఆమోదించింది, ఇకపై చట్టంగా సూచిస్తారు , ఇది జనవరి 22, 1951న భారత రాష్ట్రపతి ఆమోదం పొందింది. చట్టం యొక్క ఉపోద్ఘాతం అందించడానికి ఒకటి అని పేర్కొంది మధ్యప్రదేశ్‌లోని ఎస్టేట్‌లు , మహల్‌లు, అన్యాక్రాంతమైన గ్రామాలు మరియు అన్యాక్రాంతమైన భూములలో యజమానుల

హక్కులను పొందడం మరియు దానికి సంబంధించిన ఇతర విషయాల కోసం నిబంధనలను రూపొందించడం. కింద . చట్టంలోని సె.3, రాష్ట్ర ప్రభుత్వంలో యాజమాన్య హక్కులను పొందడం అనేది కొన్ని షరతులపై జరుగుతుంది , ఆ సెక్షన్‌లో పేర్కొన్నది , కట్టుబడి ఉంటుంది. 'యజమాని' యొక్క నిర్వచనం సె.2 ఉపవాక్యం(ఎమ్) లో పేర్కొనబడింది మరియు ఇది "సంబంధిత–

(i) సెంట్రల్ ప్రావిన్స్‌లు, ఒక నాసిరకం యజమాని, రక్షిత తేకదార్ లేదా ఇతర తేకదార్ లేదా రక్షిత హెడ్‌మాన్‌ని కలిగి ఉంటాయి;

(ii) విలీనమైన భూభాగాలు అంటే , మధ్యప్రదేశ్‌లో విలీనమైన భారత రాష్ట్ర మాజీ పాలకుడు , జమీందార్, ఇలాకేదార్, ఖోర్పోష్దార్ లేదా జాగీర్దార్ వాజిబ్–ఉల్–అర్జ్ లేదా ఏదైనా సనద్ , దస్తావేజు లేదా ఇతర సాధనంతో సహా మౌఫిదార్ అని అర్థం , మరియు ఆ గ్రామానికి సంబంధించిన వాజిబ్–ఉల్–అర్జ్‌లో ఉన్న నిబంధనల ప్రకారం లేదా మౌఫిదార్ , గాంతియా లేదా తేకదార్‌లకు సంబంధించి ఒక గ్రామం యొక్క గాంతియా లేదా తేకదార్‌కు హక్కు ఉంటుంది. అటువంటి గ్రామంలో భూమిని కలిగి ఉన్న వ్యక్తుల నుండి అద్దె లేదా ఆదాయాన్ని రికవరీ చేయడానికి;".

'మహల్' నిర్వచనం సె.2(జె) లో చెప్పబడి ంది మరియు ఇది

"మహల్", విలీనమైన భూభాగాలకు సంబంధించి , అంటే భూమి రాబడికి విడిగా అంచనా వేయబడిన రాయత్ ఆధీనంలో ఉన్న భూమి కాకుండా ఏదైనా ఇతర ప్రాంతం , అటువంటి భూమి రాబడి చెల్లించబడుతుందా లేదా విడుదల చేయబడిందా , సమ్మేళనం లేదా పూర్తిగా లేదా పాక్షికంగా రీడీమ్ చేయబడింది;".

హైకోర్టు ముందు అప్పీలుదారు తాను ఇప్పటికీ సార్వభౌమాధికారి మరియు రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 226 మరియు ఆర్టికల్ 227 క్రింద తన పిటిషన్‌లోని ఎ మరియు బి షెడ్యూల్‌లలో పేర్కొన్న గ్రామాలకు సంపూర్ణ యజమాని అని వాదించారు. భారత ప్రభుత్వంతో తాను కుదుర్చుకున్న ఒప్పందాల ప్రకారం తన హక్కులు గుర్తించబడి , హామీ ఇవ్వబడ్డాయని ఆయన కోరారు. కాబట్టి చట్టంలోని నిబంధనలు అతనికి వర్తించవు. చట్టంలోని నిబంధనలు ఒక పాలకుడికి లేదా భూ ఆదాయానికి మదింపు చేయని పాలకుడి ప్రైవేట్ ఆస్తికి వర్తించవని వాదించారు. అతను ఇన్స్ట్రుమెంట్ ఆఫ్ యాక్సెషన్ యొక్క మొదటి పేరా యొక్క ఆర్టికల్ 6 మరియు ఆర్టికల్ 3 పై ఆధారపడ్డాడు. విలీన ఒప్పందం కింద పిటిషనర్ హక్కులు ఉంటే

హైకోర్టు ఇన్స్ట్రుమెంట్ ఆఫ్ యాక్సెస్ మరియు ఆర్టికల్ 6 యొక్క విలీన ఒప్పందం యొక్క ఆర్టికల్ 3 ఉల్లంఘించబడింది పేర్కొంది. ఇది ఆర్టికల్ యొక్క నిబంధనల నుండి స్పష్టంగా ఉంది. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 363 ప్రకారం ఈ రెండు సాధనాల వల్ల తలెత్తే వివాదాల్లో న్యాయస్థానాల జోక్యం నిరోధించబడింది. హైకోర్టు కూడా రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 362 అప్పీలుదారుకు ఎలాంటి సహాయం చేయలేదు అని అభిప్రాయపడింది.

చట్టంలోని 'యజమాని' అనే పదానికి నిర్వచనాన్ని ప్రస్తావించిన తర్వాత, హైకోర్టు 'మౌఫిదార్' అనే పదాన్ని సె. 2(ఎమ్) లో ఉందని అభిప్రాయపడింది . చట్టం యొక్క సె.2(ఎమ్) సంకుచిత లేదా సాంకేతిక కోణంలో ఉపయోగించబడలేదు. 'మౌఫీదార్' అనేది మౌఫీ భూములను మంజూరు చేసిన వ్యక్తి మాత్రమే కాదు, "అద్దె లేదా పన్ను" చెల్లింపు నుండి మినహాయించబడిన భూమిని కలిగి ఉన్న వ్యక్తి కూడా తదనుగుణంగా, 'మౌఫిదార్' అనే పదం తప్పనిసరిగా రాష్ట్రం లేదా పాలకుడు మంజూరు చేసే వ్యక్తికి మాత్రమే పరిమితం చేయబడిందని మరియు అందువల్ల పాలకుడు మౌఫిదార్ కాలేడని అప్పీలుదారు తరఫు వాదనను తిరస్కరించింది. ఆర్టికల్‌లో ఆ వ్యక్తీకరణ యొక్క అర్థంలో అతను "పాలకుడు" అని అప్పీలుదారు తరపున చేసిన వాదనను కూడా హైకోర్టు తిరస్కరించింది . రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 366(22) చట్టంలోని 'యాజమాన్యం' అనే పదం యొక్క నిర్వచనంలో ఉన్న 'మాజీ పాలకుడు ' అనే వ్యక్తీకరణలో అతను రాలేదు. ఆర్టికల్‌లో నిర్వచించబడిన వ్యక్తీకరణ 'రూలర్'. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 366(22) రాజ్యాంగంలోని నిబంధనలను వివరించడానికి మాత్రమే వర్తింపజేయబడింది. కాబట్టి చట్టంలో ఇవ్వబడిన 'మాజీ పాలకుడు ' అనే వ్యక్తీకరణకు సాధారణ నిఘంటువు అర్థం ఇవ్వాలి. షార్టర్ ఆక్స్‌ఫర్డ్ ఇంగ్లీషు డిక్షనరీ ప్రకారం , 'రూలర్' అంటే "ఏదో ఒక అత్యున్నత లేదా సార్వభౌమ రకానికి చెందిన పాలనను అమలు చేసేవాడు. కొన్ని పరిమిత గోళాలలో నియంత్రణ , నిర్వహణ లేదా హెడ్-షిప్ కలిగి ఉన్నవాడు" అని అర్థం. హైకోర్టు తదనుగుణంగా , అప్పీలుదారు గతంలో అలాంటి నియమాన్ని అమలు చేసినప్పటికీ, చేరిక మరియు విలీనం ఒప్పందాలు అమలులోకి వచ్చిన తర్వాత అతను తన పూర్వ డొమైన్‌లో దానిని అమలు చేయడం మానేశాడు. దీని ప్రకారం , అప్పీలుదారుని మాజీ పాలకుడిగా పరిగణించాలి మరియు అతను కూడా మౌఫిదార్ అయినందున అతను చట్టంలోని 'యాజమాన్యం' అనే పదం యొక్క నిర్వచనం పరిధిలోకి వచ్చాడు.

పిటిషన్‌లోని ఎ మరియు బి షెడ్యూల్‌లలో పేర్కొన్న గ్రామాలు "ఎస్టేట్‌లు, మహల్‌లు, అన్యాక్రాంతమైన భూములు" అనే వర్గాలలో దేనిలోనైనా వస్తాయి? రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 226

మరియు ఆర్టికల్ 227 కింద కాదా అనే ప్రశ్న హైకోర్టు కూడా పరిగణించింది. దాని అభిప్రాయం ప్రకారం అవిఏ ఎస్టేట్‌లు లేదా అన్యాక్రాంతమైన భూముల కేటగిరీలోకి రావు కానీ అవి మహల్‌ల వర్గంలోకి వస్తాయి. 'మహల్' నిర్వచనం ప్రకారం . చట్టంలోని సెక్షన్ 2(జె) ప్రకారం భూ ఆదాయాన్ని ప్రత్యేకంగా అంచనా వేయాలి. అప్పీలుదారు ప్రకారం వారు భూ రెవెన్యూకి అంచనా వేయబడలేదు , అయితే మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్రం తరపున దీనిని తిరస్కరించారు. ఈ పరిస్థితుల్లో సంబంధిత గ్రామాలను భూ ఆదాయానికి సంబంధించి ఎన్నడూ అంచనా వేయలేదని , అయితే ఈ ప్రభావానికి ఎలాంటి ఆధారాలు లేవని అప్పీలుదారు నిర్ధారించాలని హైకోర్టు అభిప్రాయపడింది. దీనికి విరుద్ధంగా, హైకోర్టు ప్రకారం, 'భండార్ గ్రామాలు' అని పిలువబడే గ్రామాలను భూ ఆదాయానికి అంచనా వేసినట్లు రికార్డులోని పత్రాల నుండి కనిపిస్తుంది. షెడ్యూల్ ఎ లోని మిగిలిన గ్రామాలు మరియు షెడ్యూల్ బి లోని గ్రామాలు , హైకోర్టు తీర్పు తేదీ వరకు, రెండవ మరియు మూడవ పేరాగ్రాఫ్‌ల ప్రకారం భారత ప్రభుత్వం అప్పీలుదారు యొక్క ప్రైవేట్ ఆస్తిగా గుర్తించబడలేదు. విలీన ఒప్పందం , అప్పీలుదారు వాటిపై తన యాజమాన్యాన్ని నొక్కి చెప్పలేకపోయాడు. హైకోర్టు, తదనుగుణంగా, రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 226 మరియు ఆర్టికల్ 227 కింద అతని పిటిషన్‌ను కొట్టివేసింది.

ప్రధానంగా రెండు ప్రశ్నలు మా ముందుంచబడ్డాయి (1) చట్టంలోని ఆ వ్యక్తీకరణ యొక్క అర్థంలో అప్పీలుదారు యజమాని కాదా మరియు (2) ప్రశ్నలోని గ్రామాలు చట్టంలో ఉన్న 'మహల్' పదం యొక్క నిర్వచనంలోకి వచ్చాయా. ఆర్టికల్ కింద హామీ ఇవ్వబడిన అప్పీలుదారు హక్కులను చట్టం ఓడించలేదని అప్పీలుదారు తరపున కూడా కోరడం జరిగింది . విలీన ఒప్పందం యొక్క ఆర్టికల్.3 అయితే, ఆర్టికల్ యొక్క నిబంధనల దృష్ట్యా మనకు స్పష్టంగా అనిపిస్తుంది . రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 363(1) విలీన ఒప్పందం లేదా అక్సెస్షన్ ఇన్‌స్ట్రుమెంట్ నుండి ఉత్పన్నమయ్యే ఏదైనా వివాదం కోర్టులు విచారించే సామర్థ్యానికి మించినది. అప్పీలుదారుకు వ్యతిరేకంగా హైకోర్టు ఈ అంశాన్ని సరిగ్గానే నిర్ణయించింది.

మొదటి అంశానికి సంబంధించి , చట్టం యొక్క ప్రయోజనాల కోసం అప్పీలుదారు మాజీ పాలకుడా కాదా అని మేము మొదట పరిశీలిస్తాము. అతను తన రాష్ట్రాన్ని సెంట్రల్ ప్రావిన్స్‌లతో మరియు బేరార్ (ప్రస్తుతం మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్రం)తో విలీనం చేయడానికి భారత ప్రభుత్వానికి అప్పగించాడు కాబట్టి, భారత ప్రభుత్వము సరైనదని భావించిన విధంగా అతను వాస్తవంగా తిరస్కరించలేము . అతను పూర్తి మరియు ప్రత్యేక అధికారం , అధికార పరిధి మరియు సంబంధిత అధికారాలను భారత ప్రభుత్వానికి

అప్పగించాడు. జనవరి 1, 1948 నుండి ఆ రాష్ట్ర పరిపాలన భారత ప్రభుత్వానికి బదిలీ చేయబడుతుందని అతను అంగీకరించినప్పుడు అతను తన రాష్ట్ర పాలనకు సంబంధించి పూర్తి మరియు ప్రత్యేక అధికారం , అధికార పరిధి మరియు అధికారాలను భారత ప్రభుత్వానికి అప్పగించాడు. ఆర్టికల్ యొక్క నిబంధనల ద్వారా పాలకుడిగా రాజ్యాంగం యొక్క ప్రయోజనాల కోసం అతని గుర్తింపు ఉందా అనేది ప్రశ్న . భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 366(22) రాజ్యాంగం కాకుండా ఇతర ప్రయోజనాల కోసం పాలకుడిగా అతని హోదాను కొనసాగిస్తుంది. ఆర్టికల్ 366(22) ఇలా పేర్కొంది:

"భారతీయ రాష్ట్రానికి సంబంధించి "పరిపాలకుడు" అంటే , ఆర్టికల్ 291 లోని క్లాజ్ (1) లో సూచించబడిన అటువంటి ఒడంబడిక లేదా ఒప్పందం ఎవరిచేత ప్రవేశించ బడిందో మరియు ప్రస్తుతానికి ఎవరిచే గుర్తించబడుతుందో ఆ యువరాజు, చీఫ్ లేదా ఇతర వ్యక్తి ప్రెసిడెంట్ రాష్ట్ర పాలకుడు, మరియు ప్రస్తుతానికి అటువంటి పాలకుడి వారసుడిగా రాష్ట్రపతిచే గుర్తించబడిన వ్యక్తిని కలిగి ఉంటారు".

ఆర్టికల్ 291 పాలకులకు చెల్లించాల్సిన ప్రైవేట్ పర్సును సూచిస్తుంది. ఇది పేర్కొంది:

"ఈ రాజ్యాంగం ప్రారంభానికి ముందు ఏదైనా భారతీయ రాష్ట్ర పాలకుడు కుదుర్చుకున్న ఏదైనా ఒడంబడిక లేదా ఒప్పందం ప్రకారం, పన్ను లేకుండా ఏదైనా మొత్తాలను చెల్లించడం, భారత డొమినియన్ ప్రభుత్వం ద్వారా ఏ పాలకుడికి అయినా హామీ ఇవ్వబడుతుంది లేదా హామీ ఇవ్వబడుతుంది. ప్రైవేట్ పర్స్ వంటి రాష్ట్రం–

(ఎ) అటువంటి మొత్తాలను భారత కన్సాలిడేటెడ్ ఫండ్ నుండి వసూలు చేయాలి మరియు చెల్లించాలి; మరియు

(బి) ఏ పాలకుడికి చెల్లించిన మొత్తాలు ఆదాయంపై అన్ని పన్నుల నుండి మినహాయించబడతాయి."

ఆర్టికల్ 291 రాజ్యాంగం ప్రారంభానికి ముందు ఏదైనా భారతీయ రాష్ట్ర పాలకుడు చేసిన ఏదైనా ఒడంబడిక లేదా ఒప్పందాన్ని సూచిస్తుంది. ఈ ఆర్టికల్‌లో సూచించబడిన ఒడంబడిక లేదా ఒప్పందం ఖచ్చితంగా ప్రవేశం మరియు విలీన ఒప్పందాన్ని కలిగి ఉంటుంది. విలీన ఒప్పందం యొక్క ప్రభావం స్పష్టంగా ఒకటి , దీని ద్వారా వాస్తవానికి ఒక భారతీయ రాష్ట్ర పాలకుడు పాలకుడిగా ఉండలేడు , కానీ

రాజ్యాంగం యొక్క ప్రయోజనాల కోసం మరియు గోప్యమైన పర్స్ హామీ ప్రయోజనాల కోసం , అతను ఆర్టికల్ లో నిర్వచించిన విధంగా పాలకుడు . రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 366(22) యొక్క నిబంధనలలో ఏమీ లేదు. ఆర్టికల్.366(22) రాజ్యాంగానికి వెలుపలి ప్రయోజనాల కోసం అటువంటి వ్యక్తిని పాలకుడిగా గుర్తించాలని కోర్టు కోరుతుంది. మా అభిప్రాయం ప్రకారం , అప్పీలుదారు మాజీ పాలకుడని మరియు ఆర్టికల్ అని హైకోర్టు సరైనదే. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్.366(22) చట్టం ప్రయోజనాల కోసం అతన్ని పాలకునిగా చేయలేదు. అప్పీలుదారు 'మాజీ పాలకుడు ' అయినందున, అతను 'యజమాని' నిర్వచనంలో ప్రత్యేకంగా చేర్చబడిన వ్యక్తుల తరగతికి చెందినవాడు మరియు అందువల్ల స్పష్టంగా చట్టం పరిధిలో ఉన్నాడు.

అప్పీలుదారు మాజీ పాలకుడు మాత్రమే కాదు , మౌఫిదార్ అని మనకు స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. మౌఫీ యొక్క సాధారణ నిఘంటువు అర్థం "విడుదల చేయబడింది , మినహాయించబడింది, అద్దె లేదా పన్ను చెల్లింపు నుండి మినహాయించబడింది , అద్దె ఉచితం" మరియు మౌఫిదార్ అంటే "అద్దె-రహిత భూమిని కలిగి ఉన్నవాడు , మంజూరు చేసిన వ్యక్తి". సంబంధిత గ్రామాలకు అద్దె లేదా పన్ను చెల్లింపు నుంచి మినహాయింపు ఇవ్వాలని హైకోర్టులో సర్వసాధారణమైంది. మా అభిప్రాయం ప్రకారం , 'మౌఫిదార్' అనే వ్యక్తీకరణ తప్పనిసరిగా రాష్ట్రం లేదా ఒక రాష్ట్ర పాలకుని మంజూరు చేసే వ్యక్తికి మాత్రమే పరిమితం కాదనే అభిప్రాయాన్ని హైకోర్టు సరిగ్గానే తీసుకుంది. మౌఫిదార్ అనేది అద్దె లేదా పన్ను చెల్లింపు నుండి మినహాయించబడిన భూమిని కలిగి ఉన్న వ్యక్తి కావచ్చు. మా అభిప్రాయం ప్రకారం , అప్పీలుదారుడు మధ్యప్రదేశ్‌లో విలీనమైన భారత రాష్ట్రానికి మాజీ పాలకుడిగా ఉండటమే కాకుండా 'మౌఫిదార్' అనే వ్యక్తీకరణలో ఖచ్చితంగా వచ్చాడు.

అయితే, అప్పీలుదారు తరపున వాదించబడినది , నిర్వచనం యొక్క అత్యంత ముఖ్యమైన భాగం ముగింపు భాగం , ఇక్కడ మౌఫిదార్ విషయంలో అతను తప్పనిసరిగా వాజిబ్-లో ఉన్న నిబంధనల ప్రకారం లేదా కింద ఉన్న వ్యక్తి అయి ఉండాలి. అతని గ్రామానికి వర్తించే ఉల్-అర్జ్ , అటువంటి గ్రామంలో భూమిని కలిగి ఉన్న వ్యక్తుల నుండి అద్దె లేదా ఆదాయాన్ని తిరిగి పొందే హక్కును కలిగి ఉంది. అప్పీలుదారు మౌఫిదార్ అయినప్పటికీ , అతని ఆధీనంలో ఉన్న ఏదైనా గ్రామం గురించి వాజిబ్-ఉల్-అర్జ్‌లో నమోదు చేసినట్లు చూపించడానికి ఏమీ లేదని , అతనికి అద్దె లేదా ఆదాయాన్ని కలిగి ఉన్న వ్యక్తుల నుండి తిరిగి పొందే హక్కు ఉందని వాదించబడింది. అటువంటి గ్రామంలో భూమి. ఆర్టికల్ కింద పిటిషన్‌లో హైకోర్టులో అప్పీలుదారు దాఖలు చేసిన రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 226 మరియు ఆర్టికల్

227, అతను మౌఫిదార్‌గా పరిగణించబడినప్పటికీ , అతని మౌఫీ గ్రామాలకు సంబంధించి వాజిబ్-ఉల్-అర్జ్‌లో నమోదు చేయలేదని ఎక్కడా నొక్కి చెప్పబడలేదు. అటువంటి గ్రామాలలో భూమిని కలిగి ఉన్న వ్యక్తుల నుండి అద్దె లేదా ఆదాయాన్ని తిరిగి పొందే హక్కును కలిగి ఉంది. హైకోర్టు తీర్పును బట్టి దాని ముందు అలాంటి వాదనేమీముందుకు రాలేదని తెలుస్తోంది. ఆర్టికల్ కింద సర్టిఫికేట్ కోసం దరఖాస్తులో. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 132(1) లో దీని గురించి ప్రస్తావించలేదు. ఈ కోర్టులో దాఖలైన వ్యాజ్యంలో కూడా ఈ వాస్తవాన్ని ప్రస్తావించలేదు. మౌఫిదార్‌గా అప్పీలుదారు తన గ్రామాలలో భూమిని కలిగి ఉన్న వ్యక్తుల నుండి అద్దె లేదా ఆదాయాన్ని తిరిగి పొందే హక్కు లేదని నిర్ధారించడానికి రికార్డులో ఎటువంటి మెటీరియల్ లేదు. ఈ వాస్తవాన్ని నిరూపించడానికి అప్పీలుదారుపై భారం ఉంది , అతను ఎప్పుడూ విడుదల చేయడానికి ప్రయత్నించలేదు. అప్పీలుదారు తరపున సమర్పించిన సమర్పణల క్రమంలో మా ముందు మొదటిసారిగా లేవనెత్తిన అప్పీలుదారు తరపున ఈ వాదనను అంగీకరించడం అసాధ్యం.

'మహల్' యొక్క నిర్వచనం నుండి ఉత్పన్నమయ్యే రెండవ అంశానికి సంబంధించి , పిటిషనర్ ప్రశ్నలోని గ్రామాలను భూ రెవెన్యూతో అంచనా వేయలేదని నిర్ధారించడానికి ఎటువంటి ఆధారాలు ఇవ్వలేదని హైకోర్టు ఖచ్చితంగా గుర్తించింది. దీనికి విరుద్ధంగా, కనీసం రికార్డులోని భండార్ గ్రామాలకు సంబంధించిన పత్రాల ప్రకారం ఈ గ్రామాలను భూ ఆదాయానికి మదింపు చేసినట్లు చూపించారు. మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్రం తరపున గ్రామాలు భూ ఆదాయానికి మదింపు చేయబడిందా లేదా అనేది వాస్తవమైన ప్రశ్న కాబట్టి , ఈ విషయంలో అప్పీలుదారు వాదనను అంగీకరించలేమని హైకోర్టు సరిగ్గానే పేర్కొంది. ఇతర గ్రామాల విషయానికొస్తే, ఆర్టికల్ క్రింద అప్పీలుదారు యొక్క పిటిషన్ యొక్క ఎ మరియు బి షెడ్యూల్‌లలో.రాజ్యాంగంలోని 226 మరియు 227, హైకోర్టు, మా అభిప్రాయం ప్రకారం, ఈ గ్రామాలను అప్పీలుదారు యొక్క ప్రైవేట్ ఆస్తిగా భారత ప్రభుత్వం ఇంకా గుర్తించనందున , పిటిషన్‌ను నిర్వహించడం సాధ్యం కాదని న్యాయస్థానం పేర్కొంది.

మా అభిప్రాయం ప్రకారం , అప్పీల్ తదనుగుణంగా విఫలమవుతుంది మరియు ఖర్చులతో తీసివేయబడుతుంది.

అప్పీల్ కొట్టివేయబడింది.